

Az óvoda kapcsolata a különböző értékrendű családokkal

Korunk pedagógiai műveltségének része, hogy *a nevelést értékközvetítő és értékkeremtő folyamatnak tekintjük*. Egyben – mint a személyiségformálás egyik fő tevékenysége – maga is érték. Érték és társadalom, az érték és a mindennapi lét elválaszthatatlan egymástól. Állandó fejlődésben, változásban van. Egyes értékek elveszítik jelentőségüket, mások előtérbe kerülnek, vagy teljesen új értékek keletkeznek. Társadalmunkra jellemző az értékválság, bizonyos mértékű devalválódás, illetve az értékátalakulás ütemének gyorsulása, egyfajta elbizonytalanodás az értékek szerepét, jelentőségét illetően.

A változásban, *az értékek megszilárdításában vitathatatlan szerepe van* a nevelésnek a maga értékfeltáró, -őrző, -közvetítő funkciójánál fogva.

Napjainkban az európaiságra és a magyar nemzeti kultúrára alapozott értékszemléletet kell kialakítani, amely nem külső érdekeknek akar megfelelni, hanem elsődlegesen a gyermekek személyiségfejlődését célozza és szolgálja. Az új típusú értékszemlélet alakításának részesei a nevelőintézmények, azokban a pedagógusok, a rájuk jellemző szubjektív értékrendszerükkel együtt. *Az óvoda az az intézmény, amely rugalmas tevékenységrendszere, a családokkal való nevelőtársi viszonya által képes válaszolni a társadalmi kihívásokra*. Az óvodapedagógusok azokban az években foglalkoznak a gyermekekkel, amikor azok a legfogékonyabbak, még korlátlan kíváncsisággal fordulnak a világ felé, s amikor megalapozódhat a társadalmi és egyéni szempontból alkotó jellegű értékrendjük. Ezt az alapozó tevékenységet csakis a családdal együtt, annak nevelőmunkáját kiegészítve végezhetik.

Az óvodai nevelés eredményessége, hatékonysága elengedhetetlenül összefügg a kisgyerekek családi kultúrájának a realitásokhoz közelítő megismerésével.

Könyvtárnyi irodalma van ma már szociológiai, pszichológiai, pedagógiai és a határtudományok vonatkozásában annak, hogy *az emberben a humánium kiteljesedése a családban kezdődik*, és a jól működő család nélkül nem lehet zavartalan. Legalább ennyi szakirodalom szól a család működészavarairól, annak következményeiről és a korrigálás próbálkozásairól.

A társadalomban létező értékek, – értékválság, – értékátalakulás rajta hagyja közvetlenül lenyomatát a *családon*. A társadalom nem homogén, óvodásaink családjai sem azok. Ahogyan nem létezik két egyforma gyerek, nincs két egyforma család sem. Vágyainkból, korábbi tanulmányainkból mindannyian felépítjük azt az ideális családképet, amelyben mindenki kiegyensúlyozott, boldog, lelkileg egészségesen él, s amellyel öröm együttnevelni a gyereket. Ez lenne a nevelés királyi útja. A valóság azonban nem ilyen Számos statisztikai adat, esemény, média-hír, de saját tapasztalatunk is azt igazolja, hogy *újra kell értelmeznünk a családról szóló ismereteinket* és újrafogalmazni a vele kapcsolatos elvárásainkat. Különösen igaz ez akkor, amikor minden harmadik gyermek teljes családon kívül születik, minden második házasság felbomlik.

Ameddig a család többségében betöltötte az egészséges társadalom számára nélkülözhetetlen funkcióit, addig az intézmény joggal helyezhette a hangsúlyt az ismeretközvetítésre, s számíthatott a szülőkkel a partnerkapcsolatra. A szocializáció a gyerekek többségénél jól megalapozódott a családban. A társadalmi beilleszkedés értékeit már ott megszerezték a gyerekek. Azzal, hogy a családok és a természet adta közösségek szétestek, illetve átalakultak, olyan társadalmi probléma keletkezett, amellyel az embernek talán először kell szembenéznie történelme során. Társadalmi problémákat csak pedagógiai eszközökkel megoldani nem lehet – de a gyerekek, meg a jövőnk szempontjából fontos a jelenlegi helyzetre a pedagógia területén is választ találni.

A régebben a pályán lévők jól tudják, hogy a pedagógusképző intézményekből többségében úgy kerültünk ki, hogy nem voltak releváns elméleti ismereteink családpedagógiából, és a gyermeknevelést döntő módon befolyásoló közegről legfeljebb a különböző tudományágakból felcsipegetett ismeretmorzsáink léteztek. A családdal való együttműködés szerepét jórészt már a gyakorlati tapasztalatok során tanultuk meg. Lényegesen nagy különbség e tekintetben ma sincs a pályára kerülők családismeretében – bár 5-10 év óta sokfelé tanítanak családpedagógiai ismereteket. Ahány helyen, annyiféle megközelítéssel és hangsúlyokkal.

Különböző okoknál fogva a felkészülés során a pedagógusjelölt nem részesül problémamegoldó, készségfejlesztő tréningben. Nem tud túllépni a családok működésében – viselkedésében egyre szaporodó negatívumok konstataálásán. Nem képes a legkülönbözőbb értékrendű, életvitelű, viselkedésű szülőkkel kapcsolatot teremteni és megtartani, így a nevelőmunkájában a hatásrendszer egyoldalúvá válik. A gyerekek konkrét, valóságos családi hátterét nem tudja pedagógiai eszközökkel befolyásolni, a szülő(k) nevelőkultúráját segíteni, ezek következtében pedig saját munkáját sikeresnek, módszereit hatékonyak tartani.

Egyre több az a terület, ahol a családok értékrendje különbözik egymástól és erősebben/gyengébben különbözik az óvodai értékrendtől.

Tetten érhető például ez a gondozási feladatokban, az étkezési kultúra, vagy a tisztálkodás terén. Megfigyelhető a különböző értékrend a kommunikációban és a közösségi magatartásban, a környezete rendben tartásában is.

Jelentős felfogásbeli különbség van a családokban a gyerek önállósága, kötelességei és jogai felfogásában, a szabadidős elfoglaltságokban.

A tanuláshoz, tudáshoz (mint értékhez) való beállítódásban találkozunk ambiciózus szülőkkel – nemegyszer már túlzó formában, de igen sok esetben a gyerek szellemi elhanyagolásával is.

Legjellemzőbb különbség a beszéd, a nyelvhasználat terén figyelhető meg, ami legpontosabban tükrözi a család szubkultúráját. Egyre több a „néma” család: igen keveset beszélgetnek, a gyerekek alig, legfeljebb utasítják, vagy a feje fölött beszélnek róla. A gyerekek korukra jellemző tájékozottsága vagy ennek hiánya, a szókinccs gyengesége jól mutatja a problémát. Legalább ilyen sok a túl hangos, ordítózó és igen durva beszédű család. A nyelvi szocializáció ebben a korban igen mély nyomokat hagy, nagyon nehezen korrigálható s egy életen át elkíséri a gyereket.

A különböző értékrendű családokból érkező gyerekek különböző feladatokat és lehetőségeket jelentenek az óvónők számára. A 3–4 éveseknél a családi és óvodai értékrend egymáshoz közelítése könnyebb, mert kisebbek a különbségek és a gyereket még kevesebb kudarc érte.

Az óvodai nevelés következetessége, rendszeressége, a fejlesztő munka javítja a gyerek értékrendbeli hibáit, hiányait. Ehhez azonban ismerni kell a családi szubkultúra jellemzőit, az életvezetési, kulturális, nevelési szokásait. Ezek valóságot közelítő felmérésére ma még nem fordítunk kellő figyelmet. *Az ún. szülői igényfelmérések nem elegendők a gyerek meglévő értékrendjének a feltérképezéséhez és megértéséhez, valamint az erre épülő nevelési folyamat megtervezéséhez.*

Tudomásul kell vennünk, hogy a családoknak is megvan a maguk értékrendje, amelyhez nem közeledhetünk előítéletekkel, kategorikus elvárásokkal.

Sokszor hangoztatjuk a partnerként kezelést – kevesebbszer sikerül azt megvalósítanunk. Túl sokszor akarunk a *tanácsadó* szerepében fellépni, ahelyett, hogy a *segítő* szerepét töltenénk be. Ha a szülőnek problémája van, nem valószínű, hogy tényleg a tanácsunkra van a legnagyobb szüksége – még ha esetleg mondja is azt.

Nem vagyunk az ő helyében, nem gondolhatjuk, érezhetjük ugyanazt, amit ő. Az empátiát igen sokan félreértik. Éreztetjük a szülővel, hogy megértjük őt, hogy együtt érzünk vele, de nem vehetjük át az ő problémáit. Egy igen bizalomteli, jó kapcsolatnak kell kialakulnia köztünk. A „*figyelj és hallgass meg*” vezéreljen bennünket a szülővel kapcsolatban is, ne csak a gyerekekkel.

Kitűnően lefordítjuk magunknak sokszor a gyerekek „szótlan nyelvét” – megértjük, amit ő meg sem tud fogalmazni. Vajon a felnőttekkel nem ugyanezt kellene tennünk? Aki pedagógusnak állt, az arra vállalkozott, hogy segítője legyen az embernek.

Újra kellene értelmeznünk és a tényleges óvodai viszonyokhoz megváltoztatnunk a szülői házvaló együttműködés tartalmát, formáit és módját. E tekintetben nagyon innovatívak és kreatívak az óvodai testületek. Valószínűleg a tapasztalatcseréket, továbbképzéseket is erősíteni kellene és lehetne ebben a témában.

A régi típusú, hagyományos *szülői értekezleteket* jó lenne elfelejteni. *Ne értekezzünk* a gyerekről, hanem beszéljessünk róluk! Ráadásul manapság az értekezletek vezetése messze nem azt jelenti, mint ahogyan azt az óvónők (önhibájukon kívül) teszik.

A szülővel való kapcsolatteremtésnek másfajta lehetőségeit érdemes megteremtelnünk – ehhez a saját kommunikációnkat, beszédkultúránkat is kritikusan kell átvizsgálni.

Erősíteni lenne szükséges a képzés, továbbképzés szociológiai, szociálpszichológiai, lélektani, multikulturális, drámapedagógiai jellegét, szorgalmazni a pedagógus konfliktuskezelési készségfejlesztését, mentálhigiénés többlettudását.

Olyan szempontú szakmai fejlesztés elősegítése szükséges, ahol a résztvevők saját élményükön keresztül szembesülnek az érték és érdek fogalmával, az ezeket hordozó személyek, csoportok között feszülő ellentétekkel, azzal, hogy az emberi viszonyok (családban és társadalomban) természetüknél fogva konfliktusokkal telítettek. Ez a sokszínűség a társadalmi pluralizmus. Ez érték, és minden, ami a homogenizálásra irányul, értéket rombol.

Meggyőződésem, hogy a családi értékrend alakulásának segítésében az oktatási-nevelési intézmények sokat tehetnek. Még akkor is, ha ugyanazok a társadalmi körülmények, amelyek a mikroközösségek helyzetét ellentmondásosan befolyásolják, hasonlóképpen érintik az óvodákat, iskolákat is.

IRODALOM

- VÁRINÉ SZILÁGYI IBOLYA: *Az ember, a világ és az értékek világa*. Bp., GONDOLAT, 1987.
- Globalizáció és család*. SZVETYKÓ GYÖRGY (SZERK.) *A családszociológia új kihívásai*. COMENIUS BT, PÉCS, 2002.
- KAPP MÁRIA: *Miért létérdeke a társadalomnak, hogy családbarát legyen?* IN: *Családbarát társadalom. Szociálpolitikai, szociológiai és demográfiai tanulmányok*. SZERK.: BENKŐ ÁGOTA. 1996. 9-15. OLD.
- VARGA DOMOKOS: *Nem születünk szülőnek*. HÉT KRAJCÁR KIADÓ, Bp. 2003.